

**Київський національний торговельно-економічний
університет
Кафедра філософських та соціальних наук**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою

(пост. п. 6 від 29 вересня 2016 р.)

Ректор

_____ А.А. Мазаракі

**ФІЛОСОФСЬКИЙ СВІТОГЛЯД
XXI СТОЛІТТЯ**

ПРОГРАМА ТА РОБОЧА ПРОГРАМА

**освітній ступінь
галузь знань
спеціальність**

**«доктор філософії»
усі науки
для усіх спеціальностей**

Київ 2017

**Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автори: Н.А. Латигіна, д-р політ. наук, проф.,
Ю.І. Кулагін, канд. філос. наук, проф.,
А.Ю. Морозов, д-р філос. наук, проф.

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософських та соціальних наук, протокол № 3 від 14 вересня 2016 р.

Рецензенти: А.Є. Конверський, д-р філос. наук, проф., академік НАН України, декан філос. ф-ту КНУ ім. Тараса Шевченка;
М.А. Ожеван, д-р філос. наук, проф., голов. наук. співр. Нац. ін-ту стратегіч. досліджень при Президентові України;
Г.Ф. Хоружий, д-р філос. наук, проф. кафедри філос. та соціальних наук Київ. нац. торг.-екон. ун-ту.

Навчальна програма

**ФІЛОСОФСЬКИЙ СВІТОГЛЯД
XXI СТОЛІТТЯ**

ПРОГРАМА ТА РОБОЧА ПРОГРАМА

освітній ступінь	«доктор філософії»
галузь знань	усі науки
спеціальність	для усіх спеціальностей

Автори: ЛАТИГІНА Наталія Анатоліївна,
КУЛАГІН Юрій Ігорович,
МОРОЗОВ Андрій Юрійович

Редактор К.Я. Савчук
Комп'ютерне верстання С.К. Слижень

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,40. Тираж 50 пр. Зам. 576.

Видавець і виготовлювач

Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156

© Латигіна Н.А., Кулагін Ю.І., Морозов А.Ю., 2017

© Київський національний торговельно-
економічний університет, 2017

Мета, завдання та результати вивчення дисципліни (компетентності), її місце в освітньому процесі

Навчальна дисципліна «Філософський світогляд ХХІ століття» належить до переліку обов'язкових дисциплін для підготовки фахівців третього освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» і становить основу філософсько-методологічної підготовки фахівців.

Вона спрямована на формування сучасного філософського світогляду, науково-методологічного мислення та широкої універсальної гуманітарної культури здобувача.

У програмі аналізуються сучасні концепції, теорії, напрями, моделі вітчизняного та світового науково-філософського дискурсу щодо осмислення та розуміння актуальних проблем розвитку сучасної цивілізації в основних сферах людської життєдіяльності, які разом формують цілісний універсальний філософський світогляд сучасного фахівця освітньо-наукового ступеня «доктор філософії».

Основна увага приділяється розкриттю міждисциплінарних взаємодій, характерних для сучасної науки і філософії. В основу викладання курсу покладено проблемно-цільовий метод, що сприятиме більш глибокому розумінню наявних та майбутніх проблем, які стоять перед людиною й людством загалом.

Мета навчальної дисципліни: надати сучасній системі філософсько-наукові знання з основних проблем розвитку людини, суспільства та цивілізації у ХХІ столітті, сприяти формуванню загальнотеоретичних та методологічних засад наукового мислення та наукового пізнання, їх практичному використанню у майбутній професійній діяльності науковця освітньо-наукового ступеня «доктор філософії».

Предметом навчальної дисципліни є світоглядний вимір основних проблем сучасного світу та загальних тенденцій світового розвитку, що проявляють себе через трансформації, модернізації та взаємодію основних суб'єктів історичного розвитку, якими виступають індивіди, суспільство та людська цивілізація в цілому.

Завдання навчальної дисципліни полягають в:

- комплексному та системному філософсько-методологічному аналізі сучасних тенденцій розвитку глобального світу;
- розкритті змісту основних проблем сучасного філософського знання;
- осмисленні та засвоєнні фундаментальних категорій сучасної філософської науки;
- формуванні цілісного філософського світогляду науковця ХХІ століття.

Після вивчення дисципліни здобувачі повинні знати:

- сутність та зміст філософського світогляду XXI століття;
- концепції глобалізації в їх філософському вимірі;
- основні тенденції модернізації сучасної постнекласичної науки в розвитку цивілізації у XXI столітті;
- методологічні та міждисциплінарні засади сучасної науки та наукового пізнання;
- сучасні теорії інновацій та їх вплив на стан розвитку постнекласичної науки;
- філософську методологію аналізу глобальної економіки;
- стан, основні тенденції та соціально-гуманістичні наслідки подальшої інформатизації сучасного суспільства;
- філософсько-методологічні принципи розгляду еволюційної трансформації сучасних світових ідеологій у XXI столітті;
- основні культурні та моральні цінності сучасної людини та їх роль в процесі її подальшої соціалізації та гуманізації у XXI столітті.

У процесі вивчення навчального курсу здобувачі повинні:

- розуміти особливості глобального світу та перспективи його подальшого розвитку;
- вміти застосовувати філософські знання до аналізу сучасних проблем глобального суспільства;
- вміти обирати різноманітну філософську методологію для використання у своїх наукових дослідженнях;
- вміти користуватися здобутими знаннями у своїй професійній діяльності;
- вміти вести наукові і публічні дискусії з смислу життєвих проблем розвитку сучасної людини і суспільства.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі й термін вивчення.

Для вивчення та засвоєння дисципліни «Філософський світогляд XXI» століття здобувачі повинні мати базову підготовку з дисциплін: «Філософія», «Політологія» та «Соціологія». Дисципліна вивчається на першому році навчання.

Обсяг 90 годин, у тому числі 34 години аудиторних занять (20 годин – лекційні заняття, 14 годин – практичні заняття), 56 годин самостійної роботи, форма контролю – екзамен.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Філософський світогляд ХХІ століття: теоретичний концепт

Глобальні виклики ХХІ століття як світоглядні імперативи «ціннісної свідомості». Технологічні та антропологічні компоненти в структурі світогляду. Релятивізм як універсальний принцип світосприйняття та світорозуміння. Глобальні доміанти ноосферного світогляду ХХІ століття. Антропологізм у вимірах сучасного світогляду. Криза сучасних метанаративів природо-центризму, соціо-центризму, теоцентризму, логоцентризму, телеоцентризму в філософському світогляді ХХІ ст. Філософські засади і соціальне підґрунтя світоглядно-гуманістичного конструктивізму.

Тема 2. Соціогуманітарний дискурс основних концепцій глобалізації

«Філософія нестабільності» та концепція «керованого хаосу» в системній методології аналізу основних глобалізаційних викликів у ХХІ столітті. Глобалізація крізь призму протистояння, духовно-культурних кодів «Захід-Схід». Технотронні та соціально-економічні парадигмальні альтернативи глобального розвитку. Ресурси, інтелект, технології як фактори глобалізації. Релятивізм та глобалізація сучасних глобальних процесів. Глобалізація, інтернаціоналізація і конвергенція: редукція визначень та діалектика розуміння. Глобалізм, альтерглобалізм та антиглобалізм в світоглядних структурах сучасного суспільства. Тенденції транснаціоналізму та транслокальності: релевантність концептуального змісту практиці глобального розвитку. Глобальне суспільство «громадян світу».

Тема 3. Сучасна глобальна наука як постнекласичний тип наукової раціональності

Філософське обґрунтування трансдисциплінарної парадигми в науці ХХІ століття. Постнекласична наука як релятивна міждисциплінарна система досліджень складних самоорганізованих людиновимірних систем. Філософський континуум сучасної наукової картини світу. «Зовнішня» та «внутрішня» соціальність науки. Філософські

моделі та образи сучасної науки. Аподидактичні та трансцендентальні виміри сучасної науки. Сциєнтизм та антисциєнтизм як основні детермінанти наукової верифікації та фальсифікації.

Тема 4. Методологія та метатеорія сучасної науки: когнітивний аналіз

Філософські та наукові методи як форми саморозвитку змісту об'єкта пізнання. Наука як форма знань та епістемологічний дискурс. Когнітивні наслідки міждисциплінарної революції в науці. Пізнавальний статус наукових моделей розвитку знання. Конвенціональний характер сучасного наукового дискурсу. Експлікація понять і теорій науки. Класичні, неокласичні та постнеокласичні методології наукового пізнання. Становлення нелінійної синергетичної методології як нового мислення сучасної постнеокласичної науки. Трансдисциплінарні методології та нелінійне моделювання у розв'язанні сучасних науково-технологічних проблем. Фаллібілізм та пробабілізм: сучасні методи науки постмодерну. Загальнонаукові категорії й традиційні галузі знань.

Тема 5. Філософія інновацій в теорії і практиці постіндустріального суспільства

Інноватика як парадигма сучасної науки та практики. Постнеокласичні концепції інновації: філософські виміри та евристичний аналіз. Інновація – форма виразу суб'єктної раціональності якісно новим способом. Соціальна та когнітивна інституціоналізація інновацій. М'яке державне регулювання і кінець доктрини неоліберального ринку в інноваційних процесах. Теорія інновації і світогляд науковця. Інноваційні структури та «мозкові» і експертно-наукові центри. Світовий досвід у розбудові національних та транснаціональних інноваційних систем. Творці інновацій: носії оригінальних способів мислення. Творчо-інноваційне мислення дослідника. Наукове дослідження та впровадження його результатів як інноваційні процеси. Особливості прояву сучасних інноваційних практик в українському суспільстві.

Тема 6. Соціально-філософські рефлексії сучасної економіки

Критика «економічного матеріалізму» та поліфундаментальність сучасного постіндустріального суспільства. Концепції нестабільного «кризового» нерівноважного світу та онтологічної невизначеності і різновекторності глобального суспільно-економічного розвитку. «Світо-системний» устрій сучасної економіки та основні принципи її розвитку. Філософські імперативи сучасних економічних антикризових стратегій. Соціально-економічні онтології постмодерну. Супервентні тенденції, взаємозв'язки та взаємодії між суб'єктами в глобальній економіці. Гуманітарний капітал та людський потенціал в парадигмах сучасних економічних трансформацій. Економічне мислення та стандарти науковості в економічних теоріях. Відкрита економіка і філософія глобального фінансового ринку. Економіка знань. Екологічний погляд і екологіка. Безперервна освіта і компетенції в цифровій економіці. Діалектика онлайн- та офлайн-освіти. Філософія конкурентного суспільства та сталого стійкого розвитку. Індивідуальне та колективне IQ як фактор успішності бізнесу і підприємницької діяльності. Зміна парадигми моделей конкуренції.

Тема 7. Інформаційний виклик постіндустріальній цивілізації

Інформаційне суспільство як продукт раціональності нового типу. Світова інформаційна спільнота на шляху до суспільства знань. Переваги та ризики раціональності технотронної ери. Трансгуманізм та постгуманізм. Трансгуманістичні інтенції науково-інформаційної революції. Свобода і відповідальність людини в епоху цифрових технологій. «Штучний мозок» та «штучний інтелект» як науково-технологічні доміанти та альтернативи природній еволюції людства. Комп'ютерне мислення та комп'ютерна свідомість. Перспективи людського безсмертя (імморталізму). Інформаційна грамотність та інформаційна культура. Інформація та інформаційні технології у стратегіях гуманітарного розвитку. Інформація і цифрова могутність країни.

Тема 8. Антропологічні імперативи філософського світогляду XXI століття

Дуалізм екзистенціалізму та персоніцентризму у постнекласичній онтології людини. «Розщеплена людина» та форми прояву «відірваної» чуттєвості. Поліфункціональність людської поведінки в стратегії

інваріантності. «Злоякісна агресія» як теоретичний дискурс та повсякденна практика: філософський вимір. Власна індивідуальність і спільне соціальне. Особистість, її соціальна свобода та роль надіндивідуального «Я в сучасному суспільстві». Історична пам'ять і національна ідентичність. Соціальні конфлікти у сьогоденні постіндустріального суспільства. Уособлення, асиміляція та інтеграція як способи буття сучасної людини.

Тема 9. Глобальні ідеології: контамінація, дивергенція та конвергенція

Філософські універсалиї в глобальних трансформаціях сучасних ідеологій. Ідеологічні смисли та ідеологічні практики в структурі цінностей сучасної людини. Ідеології сучасного та майбутнього: синергетичний аналіз. Неоліберальні, неоконсервативні та постсоціалістичні модернізації сучасних ідеологій. Ідеології релігійного фундаменталізму, їх зв'язок з радикалізмом, екстремізмом та тероризмом. Регулятивно-управлінські виміри ідеології як засобу соціальних комунікацій. Ідеосфера сучасного інформаційного суспільства. Економічні деривації ідеологічних конструкцій: діалектика взаємозв'язку. Традиційні й нетрадиційні ідеології та українська національна ідея.

Тема 10. Масовізація та аберації глобалізованої свідомості та культури

Глобальна свідомість як феномен культури постмодерну. Релятивізм та інволюція глобальної свідомості. Інтерсуб'єктивність в трансформаціях соціально-культурних структур сучасної цивілізації. Людська особистість у полікультурному просторі. Екстеріоризація та інтеріоризація культурної поведінки суб'єкта в глобальному світі. Парадокси відтворення смисложиттєвих культурних цінностей в свідомості сучасної людини. Аберації в сучасних формах масової та елітарної культури. Етнокультурна мозаїка та субкультуралізація мовних, релігійних та етнічних спільнот. Самобутність та міжкультурні трансформації в сучасному суспільстві. Глобалізація і міжкультурний діалог.

**СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ ТА РОЗПОДІЛ ГОДИН
ЗА ТЕМАМИ
(тематичний план)**

Тема	Всього годин кредитів	Кількість годин			Форми контролю
		Лекції	Творча дискусія	Самостійний практикум	
Тема 1. Філософський світогляд ХХІ століття: теоретичний концепт	7	2	–	5	ЕО
Тема 2. Соціогуманітарний дискурс основних концепцій глобалізації	9	2	2	5	ЕО
Тема 3. Сучасна глобальна наука як постнекласичний тип наукової раціональності	9	2	2	5	ЕО
Тема 4. Методологія та метатеорія сучасної науки: когнітивний аналіз	9	2	2	5	ЕО
Тема 5. Філософія інновацій в теорії і практиці постіндустріального суспільства	9	2	2	5	ЕО
Тема 6. Соціально-філософські рефлексії сучасної економіки	7	2	–	5	ЕО
Тема 7. Інформаційний виклик постіндустріальній цивілізації	12	2	2	8	ЕО
Тема 8. Антропологічні імперативи філософського світогляду ХХІ століття	12	2	2	8	ЕО
Тема 9. Глобальні ідеології: контамінація, дивергенція та конвергенція	9	2	2	5	ЕО
Тема 10. Масовізація та аберації глобалізованої свідомості та культури	7	2	–	5	ЕО
Разом:	90/3	20	14	56	

Умовні скорочення: ЕО – експрес-опитування

ТЕМАТИКА І ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Результати навчання	Номер теми, вид навчальної діяльності	Робочий час (год)
<p>Засвоїти сучасну філософсько-світоглядну концепцію, визначити її компоненти та основні тенденції трансформації</p>	<p style="text-align: center;">Тема 1. Філософський світогляд XXI століття: теоретичний концепт</p> <p style="text-align: center;"><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та структура філософського світогляду у XXI столітті. 2. Філософські засади гуманістичного конструктивізму як основи ноосферного світогляду цивілізації у XXI столітті. <p style="text-align: center;">2. Самостійний практикум</p> <p style="text-align: center;"><i>Ознайомитися з працями:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Белл Д. Епоха розбещенности: Размышления о мире XXI века [Текст] / Д. Белл, В.Л. Иноземцев. – М. : Центр исследований постиндустриального общества, 2007. – 304 с. 2. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление / В.И. Вернадский. – М.: Наука, 1991. – 272 с. <p><i>Рекомендовані джерела</i></p> <p><i>Основні: 4, 14, 43.</i></p> <p><i>Додаткові: 22–24.</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1–5.</i></p>	<p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">5</p>
<p>Засвоїти основні концепції глобалізації та зрозуміти їх соціально-гуманітарну складову в стратегіях їх подальшої реалізації</p>	<p style="text-align: center;">Тема 2. Соціогуманітарний дискурс основних концепцій глобалізації</p> <p style="text-align: center;"><i>План лекції</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Філософія нестабільності в системній методології аналізу сучасної глобалізації. 2. Соціально-гуманістична парадигма глобального розвитку у XXI столітті. <p style="text-align: center;">2. Творча дискусія</p> <p>– <i>Обговорення питання:</i> Ресурси, інтелект, технології як основні фактори і цілі глобалізації</p>	<p style="text-align: center;">2</p>

Продовження таблиці

Результати навчання	Номер теми, вид навчальної діяльності	Робочий час (год)
	<p>3. Самостійний практикум</p> <p><i>Ознайомитися з працями</i></p> <p>1. Готт В.С. Категории современной науки / В.С. Готт, Э.П. Семенюк, А.Д. Урсул. – М. : Мысль, 1984.</p> <p>2. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М. : АСТ, 2003. – 605 с.</p> <p><i>Рекомендовані джерела</i></p> <p><i>Основні: 2, 18, 48, 59.</i></p> <p><i>Додаткові: 3, 13, 24, 29,</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1–4</i></p>	5
<p>Засвоїти сутність та структуру сучасної наукової методології, визначити місце і роль філософських методів у сучасних междисциплінарних напрямках розвитку науки</p>	<p>Тема 4. Методологія та метатеорія сучасної науки: когнітивний аналіз</p> <p><i>План лекції</i></p> <p>1. Філософський метод як форма саморозвитку змісту об'єкта пізнання.</p> <p>2. Класичні, неklasичні та постнеокласичні методології наукового пізнання.</p> <p>2. Творча дискусія</p> <p>– <i>Обговорення питання:</i> Когнітивні наслідки междисциплінарної революції в науці.</p> <p>– <i>Дискусія по праці:</i> Поппера К. Логика научного исследования / К. Поппера. – М. : Прогресс. – 1983. – 605 с. – Избр. изд.</p> <p>3. Самостійний практикум</p> <p><i>Ознайомитися з працями:</i></p> <p>1. Методологические основы научного познания. – М., 1972.</p> <p>2. Готт В.С. О единстве научного познания / В.С. Готт, Э.П. Семенюк, А.Д. Урсул. – М., 1977.</p> <p><i>Рекомендовані джерела</i></p> <p><i>Основні: 6, 19, 41, 59.</i></p> <p><i>Додаткові: 7, 10, 13, 29, 32.</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1–4</i></p>	2 2 5

Результати навчання	Номер теми, вид навчальної діяльності	Робочий час (год)
Засвоїти сучасні інноваційні теорії і країнознавчі практики та вплив нового знання на стан інноваційно-технологічного розвитку	<p align="center">Тема 5. Філософія інновацій в теорії і практиці постіндустріального суспільства</p> <p align="center"><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Суб'єктивна раціональність в парадигмі інноваційного розвитку як проблема розуму і відчуттів. 2. Філософія політики інноваційного розвитку в міжнародних практиках. <p align="center">3. Самостійний практикум</p> <p><i>Ознайомитися з документами і працями:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. – Київ : Парламентське вид-во, 2009. – 623 с. 2. Освіта й наука в інноваційному розвитку сучасної Європи / за заг. ред. С.І. Здіорука. – Київ : НІСД, 2014 – 124 с. 3. Романовський О.О. Інноваційна діяльність дослідницьких університетів США : монографія / О.О. Романовський. – Київ : Вид-во КНУТД, 2012. – 134 с. <p><i>Рекомендовані джерела</i></p> <p><i>Основні: 8, 18, 23, 48, 49.</i></p> <p><i>Додаткові: 1, 2, 10, 11, 13.</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1–4.</i></p>	<p align="center">2</p> <p align="center">5</p>
Засвоїти основні концепції світового економічного розвитку та місце людини у зростанні економіки знань	<p align="center">Тема 6. Соціально-філософські рефлексії сучасної економіки</p> <p align="center"><i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Філософія поліфундаментальності сучасного суспільства та різновекторності глобального економічного розвитку. 2. Філософські імперативи сучасних економічних антикризових стратегій. <p align="center">1. Творча дискусія</p> <p>– <i>Обговорення питання:</i> Інформаційна культура і грамотність у формуванні цифрової економіки.</p>	<p align="center">2</p>

Продовження таблиці

Результати навчання	Номер теми, вид навчальної діяльності	Робочий час (год)
	<p>– <i>Дискусія</i> по праці Е. Тоффлера Третья волна : пер с англ. / Э. Тоффлер. – М. : ООО АСТ, 2004. – 781 с. – (Philosophy).</p> <p>2. Самостійний практикум</p> <p><i>Ознайомитися з документами і працями:</i></p> <p>1. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу і держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця. – Київ : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.</p> <p>2. На пороге XXI века: Доклад о мировом развитии 1999/2000 года. – М.: Весь мир, Всемирный банк, 2000.</p> <p>3. Экономические теории на пороге XXI века. – М., 1998.</p> <p><i>Рекомендовані джерела</i> <i>Основні: 5, 9, 13, 16, 26, 27, 31, 32.</i> <i>Додаткові: 1, 15, 27.</i> <i>Інтернет-ресурси: 25–26, 29</i></p>	<p>2</p> <p>8</p>
<p>Засвоїти основні концепції інформаційного суспільства та особливості національних практик у його розбудові</p>	<p>Тема 7. Інформаційний виклик постіндустріальній цивілізації</p> <p><i>План лекції</i></p> <p>1. Інформаційне суспільство як продукт раціональності нового типу.</p> <p>2. Гуманістичні імперативи суспільства знань.</p> <p>2. Творча дискусія</p> <p>– <i>Обговорення питання:</i> Соціогуманітарна складова у концепціях інформаційного суспільства.</p> <p>– <i>Дискусія</i> по праці М. Кастельса. Становление общества сетевых структур // Новая постиндустриальная волна на Западе : Антология. – М. : Academia, 1990 – С. 80–96.</p> <p>3. Самостійний практикум</p> <p><i>Ознайомитися з працями</i></p> <p>1. Колин К.К. Информационная цивилизация / К.К. Колин. – М., 2002. – 400 с.</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>8</p>

Продовження таблиці

Результати навчання	Номер теми, вид навчальної діяльності	Робочий час (год)
	<p>2. Дубов Д.В. Кібер простір як новий вимір геополітичного суперництва : монографія / Д.В. Дубов. – Київ : НІСД, 2014.– 328 с.</p> <p><i>Рекомендовані джерела</i> <i>Основні: 18, 29, 47.</i> <i>Додаткові: 1– 2.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1–4</i></p>	
<p>Засвоїти основну проблематику філософської антропології суспільства інформаційної доби та виділити основні тенденції у зміні характеру міжособистісних відносин</p>	<p>Тема 8. Антропологічні імперативи філософії ХХІ століття</p> <p><i>План</i></p> <p>1. Філософія «розщепленої людини» та поліфункціональність людської поведінки в інваріантному середовищі.</p> <p>2. Людяновимірність сучасних суспільних теорій та соціальних практик: методологія аналізу.</p> <p>3. Творча дискусія</p>	2
	<p>1. <i>Обговорення питання:</i> Інформаційний соціум і нанотехнологічний спосіб життя людини.</p> <p>2. Дискусія по праці Гавишвили Г.В. Гуманизм и современная натурфилософия [электронный ресурс] / Г.В. Гавишвили. – Режим доступа : http://atheismru/narod/ru/humanism/journal/55/givishvili.htm.</p>	2
	<p>3. Самостійний практикум</p> <p><i>Ознайомитися з працями</i></p> <p>1. Маркузе Г. Одномерный человек / Г. Маркузе : пер. с нем. – М. : REFL book. – 1994. – 341 с.</p> <p>2. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл : пер с англ. и нем. ; общ. ред. Л.Я. Гозмана. – М.: Прогресс, 1990 – 368 с.</p> <p>3. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя/ Э. Фромм. – Минск: Попурри, 1998. – 672 с.</p> <p><i>Рекомендовані джерела</i> <i>Основні: 21, 29, 30, 33, 55, 58, 65–69.</i> <i>Додаткові: 4, 8, 16.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1–4</i></p>	5

Результати навчання	Номер теми, вид навчальної діяльності	Робочий час (год)
	<p style="text-align: center;"><i>Познайомитися з працями:</i></p> <p>1. Белл Д. Епоха розобченности: Размышления о мире XXI века [Текст] / Д. Белл, В.Л. Иноземцев. – М. : Центр исследований постиндустриального общества, 2007. – 304 с.</p> <p>2. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз [Текст] / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – Київ : Знання України, 2002. – 580 с.</p> <p><i>Рекомендовані джерела</i></p> <p><i>Основні: 21, 25, 44, 52, 54, 55, 56, 59.</i></p> <p><i>Додаткові: 1, 11, 22, 30.</i></p> <p><i>Інтернет-ресурси: 1–4.</i></p> <p><i>Примітка:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Творча дискусія оцінюється від 1–5 балів. • Самостійний практикум оцінюється від 1–5 балів, коли у плані присутня творча дискусія і від 1–10 балів, коли у плані творча дискусія відсутня. • По кожній темі здобувач може набрати від 1–10 балів. • Максимальна сума балів за весь курс навчання дорівнює 100. 	5

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Арндт Х. Истоки тоталитаризма : пер. с англ. И.В. Борисовой, Ю.А. Кимелева, А.Д. Ковалева, Ю.Б. Мишкенене, Л.А. Седова; послесл. Ю.Н. Давидова ; под ред. М.С. Ковалевой, Д.М. Носова. – М. : ЦентрКом, 1996. – 672 с.
2. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление / В.И. Вернадский. – М. : Наука, 1991.– 272 с.
3. Валлерстайн И. После либерализма [Текст] : пер. с англ. М.М. Гурвица, П.М. Кудюкина, П.В. Феденко / И. Валлерстайн. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 256 с.
4. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века /

- И. Валлерстайн. – М. : Логос, 2003.– 368 с.
5. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. [Текст] / М. Вебер; [пер. с нем., сост. и общая ред. Ю.Н. Давидова]. – М. : Директ-Медиа, 2011. – 178 с.
 6. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии феноменологической философии: пер. с нем. А.В. Михайлова / Э. Гуссерль. – М. : Дом интеллект. кн., 1999.– 336 с.
 7. Готт В.С. О единстве научного познания / В.С. Готт, Э.П. Семенюк, А.Д. Урсул. – М., 1977.
 8. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства [Текст] / Д. Белл // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія; [упоряд. В. Лях]. – Київ : Либідь, 1996.– С.194–250.
 9. Белл Д. Эпоха разобщенности: Размышления о мире XXI века [Текст] / Д. Белл, В.Л. Иноземцев. – М. : Центр исследований постиндустриального общества, 2007. – 304 с.
 10. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или конец социального [Текст]/Жан Бодрийяр ; [пер с фр. Н.В. Суслова]. – Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 2000. – 95 с.
 11. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть [Текст] / Ж. Бодрийяр; [пер. с фр. и предисл. С.Н. Зенкина]. – М. : Добросвет, КДУ, 2006. – 389 с.
 12. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла [Текст] / Ж. Бодрийяр; [пер с фр. Л. Любарской, Е. Марковской]. – М. : Добросвет, КДУ, 2006. – 258 с.
 13. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры [Текст] / Ж. Бодрийяр; [пер. с фр., послесл. и примеч. Е.А. Самарской]. – М. : Культурная революция; Республика, 2006. – 269 с.
 14. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз [Текст] / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – Київ : Знання України, 2002.– 580 с.
 15. Грубов В.М. Європейська безпека в умовах глобалізації: ліберальна парадигма : монографія. – Київ: Тов. ФАДА ЛТД, 2007.– 554 с.
 16. Делез Ж. Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения / Ж. Делез, Ф. Гваттари; [пер. с франц. и послесл. Д. Кралечкина].– Екатеринбург : У-Фактория, 2007. – 627 с.
 17. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознания / С.Г. Кара-Мурза. – М. : ЕКСПО, 2005. – 864 с.
 18. Кастельс М. Информационная эпоха: Экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
 19. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М. : АСТ, 2003. – 605 с.
 20. Лебон Г. Психология народов и масс / Г. Лебон; [пер. с фр.]. – М. : Академ. проект, 2011. – 240 с. – (Серия «Психологические технологии»).

21. Леви-Стросс К. Структурная антропология [Текст] / К. Леви-Стросс; [пер. с фр. В.В. Иванова]. – М. : Академ. Проект, 2008. – 555 с. – (Серия «Философские технологии: антропология»).
22. Леви-Стросс К. Тотемизм сегодня. Неприрученная мысль [Текст] / К. Леви-Стросс ; [пер. с фр. А.Б. Островского]. – М. : Академ. проект, 2008. – 520 с. – (Серия «Философские технологии: антропология»).
23. Лем С. Сума технологий / С. Лем. – М. : Изд. Мир, 1968. – 608 с.
24. Лиотар Ж.Ф. Состояние постмодерна. [Текст] / Ж.Ф. Лиотар ; [пер. с фр. Н.А. Шматко]. – М. : Ин-т эксперимент. социологии. – СПб. : Алетейя, 1998.– 160 с.
25. Липовецки Ж. Эра пустоты. Эссе о современном индивидуализме [Текст] / Ж. Липовецки ; [пер. с фр. В.В. Кузнецова]. – СПб. : Владимир Даль, 2001. – 331с.
26. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии [Текст] / К. Маркс; [пер. с нем. И.И. Скворцова-Степанова]. – М. : Политиздат, 1978, Т. 1. – Кн. 1–1978. – 907 с.
27. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии [Текст] / К. Маркс ; [пер. с нем. И.И. Скворцова-Степанова]. – М. : Политиздат, 1978, Т. 2. – Кн. 2. – 1978. – 648 с.
28. Маркузе Г. Эрос и цивилизация [Текст] / Г. Маркузе; [пер. с англ. А.А. Юдина].– М. : ООО АСТ: ЗАО НПП Ермак, 2003. – 312 [8] с.– (Серия «Философия. Психология»).
29. Маркузе Г. Одномерный человек / Герберт Маркузе. – Режим доступа : <http://www.musa.narod.ru/markuzla.htm>.
30. Маклюэн Г.М. Внешние расширения человека / Г.М. Маклюэн. – М. : Кучково поле, 2007. – 464 с.
31. Мазараки А.А. Философия денег / А.А. Мазараки, В.В. Ильин. – Київ, 2004. – 718 с.
32. Мазараки А.А. Торговля. Деньги. Менталитет / А.А. Мазараки. – Київ, 2006. – 632 с.
33. Морозов А.Ю. Інтуїція у пошуках добра: духовно-метафізичні аспекти : монографія / А.Ю. Морозов. – Київ : Логос , 2013. – 408 с.
34. Мертон Р.К. Социальная структура и аномия [Текст] / Р.К. Мертон // Социология преступности. – М. : Прогресс, 1966.– С. 299–313.– (Серия«Современные буржуазные теории»).
35. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс [Текст] / Х. Ортега-и-Гассет; [пер. с исп. С.Л. Воробьева, А.М. Гелескула и др.]. – М. : ООО АСТ, 2003.– (Серия «Philosophy»).
36. Парсонс Т. Очерк социальной системы [Текст] / Т. Парсонс ; пер. с англ. Е. Молодцова, В. Степанова, Г. Беляева, В. Тапилина и др. // О социальных системах. – М. : Академ. проект, 2002. – С. 543–687.
37. Парсонс Т. Понятие культуры и социальной системы [Текст] / Т. Парсонс ; пер. с англ. Е. Молодцова, В. Степанова, Г. Беляева,

- В. Тапилина и др. // О социальных системах. – М. : Академ. проект, 2002. – С. 687–693.
38. Постмодернизм. Энциклопедия. – Мн. : Интерпре сервис ; Кн. Дом, 2001.– 1040. – (Мир энциклопедий).
39. Полякова Н. XX век в социологических теориях общества [Текст] / Н. Полякова. – М.: Логос, 2004.– 384 с.
40. Почепцов Г. Революция com. Основы протестной инженерии / Г. Почепцов. – М. : Европа. 2005.– 513 с.
41. Поппер К. Логика научного исследования / К. Поппер // Логика и рост научного знания. Избр. работы. – М. : Прогресс. – 1983. – 605 с.
42. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой : пер. с англ. / И. Пригожин, И. Стенгерс; общ. ред. В.И. Аршинова, Ю.Л. Климонтовича и Ю.В. Сачкова. – М. : Прогресс, 1986. – 432 с.
43. Райх В. Психология масс и фашизм [Текст] / В. Райх; [пер. с нем. Ю.М. Донца]. – М. : ООО АСТ, 2004. – 539 с.
44. Рикер П. Человек как предмет философии / П. Рикер // Вопр. философии. – 1989. – № 2. – С. 14–25.
45. Ружмон Д. Любов та західна культура [Текст] / Д. де Ружмон ; [пер. з франц. Я. Тарасюк]. – Львів : Літопис, 2000.– 304 с.
46. Сартр Ж.П. Бытие и Ничто. Опыт феноменологической онтологии [Текст] / Ж.П. Сартр; [пер с фр., предисл., примеч. В.И. Колядко].– М. : Республика, 2000. – 639 с. – Серия (Мыслители XX века).
47. Сартр Ж.П. Воображаемое: Феноменологическая психология воображения [Текст] / Ж.П. Сартр ; [пер. с франц. М. Бекетовой]. – СПб. : Наука, 2001. – 319с. – (Серия «Французская библиотека»).
48. Стэндинг Г. Прекариат. Новый опасный класс / Г. Стэндинг. – М., 2014. – 332 с.
49. Тоффлер Э. Третья волна : пер с англ. / Э. Тоффлер. – М. : ООО АСТ, 2004. – 781, [2] с. – (Philosophy).
50. Тоффлер Э. Шок будущего [Текст] / Э. Тоффлер ; [под ред. К. Бурмистрова, Л. Бурмистрова]. – М., Лань, 2002. – 122 с. (Культурология. Философия).
51. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Э. Тоффлер. – М. : АСТ. 2003. – 669 с.
52. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл: пер с англ. и нем.; общ. ред. Л.Я. Гозмана. – М. : Прогресс, 1990 – 368 с.
53. Фрейд З. Недовольство культурой [Текст] / Зигмунд Фрейд; [сост. и вступ. ст. А.М. Руткевича] // Психоанализ. Религия. Культура. – М. : Ренессанс, 1991. – С. 65– 135.
54. Фрейд З. Психология масс и психоанализ человеческого Я [Текст] / З. Фрейд // Я и Оно. – М. : ЗКСМО-Пресс; Харьков : Фолио, 2001. – С. 769–839.

55. Фрейд З. Человек Моисей и монотеистическая религия [Текст] / З. Фрейд ; [сост. и вступ, ст. А.М. Руткевича] // Психоанализ. Религия. Культура. – М. : Ренессанс, 1991. – С. 135–257.
56. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности [Текст] / Эрих Фромм ; [пер. с нем. Э.М. Телятниковой]. – М. : АСТ: АСТ МОСКВА, 2009. – 635 с. – (Серия «Philosophy»).
57. Фромм Э. Здоровое общество [Текст] / Э. Фромм ; [пер. с англ. Т. Банкетово́й]. – М. : АСТ, 2006. – 539 с. – (Серия «Философия. Психология»).
58. Фромм Э. Психоанализ и религия. Искусство любить. Иметь или быть [Текст] / Э. Фромм ; [пер. с англ. Н. Петренко]. – Киев : Ника-Центр. –1998. – (Серия «Познание»). – С. 189–389.
59. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя / Э. Фромм. – Минск ; Попурн, 1998. – 672 с.
60. Фуко М. Археология знания [Текст] / М. Фуко; [пер. с фр. М.Б. Раковой, А.Ю. Серебрянниковой; вступ. ст. А.С. Колесникова]. – СПб. : ИЦ «Гуманитарная Академия»; Университ. кн., 2004.– 416 с.
61. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы [Электронный ресурс] / М. Фуко ; пер. с франц. В. Наумова; под ред. И. Борисовой. – М. : AdMarginem, 1999. – Режим доступа : http://ru.philosophy.kiev.ua/library/03/fuko_oglavlenie.html.
62. Фуко М. *Theatrumphilosophicum* [Текст] / Ж. Делез, М.Фуко ; [пер. с фр. Я.И. Свирского] // Логика смысла. *Theatrumphilosophicum*. – М. : Раритет; Екатеринбург: Деловая кн., 1998.– С. 441–472.
63. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию [Текст] / Ф. Фукуяма; [пер. с англ. Д. Павловой, В. Кирющенко, М. Колопотина]. – М. : АСТ : АСТ МОСКВА, 2008.– 730 с.
64. Фурманов Ю.Р. Пафос и границы эволюционного гуманизма [Текст] / Ю.Р. Фурманов // Этическая мысль. Научно-публицистические чтения. – М. : Республика, 1991. – С. 308–341.
65. Хабермас Ю. Демократия, разум, нравственность [Текст] / Ю. Хабермас [пер. с нем. Н.В. Мотрошиловой]. – М. : «Academia», 1995. – 256 с.
66. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие [Текст] / Ю. Хабермас; [пер. с нем. под ред. Д.В.Скляднева]. – СПб. : Наука, 2000. – 382 с.
67. Хайдеггер М. Европейский нигилизм / М. Хайдеггер // Время и бытие: Статьи и выступления : пер. с нем.; сост., пер., вступ ст., коммент. и указ. В.В. Биbihина. – СПб. : Наука, 2007. – С. 245–266. – (Серия «Слово о сущем»; т.70).
68. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Время и бытие: Статьи и выступления : пер. с нем.; СПб. : Наука, 2007. – С. 266–305. – (Серия «Слово о сущем»; т. 70).

69. Хайек Ф. Право, законодавство та свобода: Нове викладення широкіх принципів справедливості та політичної економії [Текст] : в 3 т. / Ф. Хайек. – Київ : Сфера, 1999. – Т. 3: Політичний устрій вільного народу. – 252 с.
70. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций [Текст] / С. Хантингтон : [пер. с англ. Ю. Новикова; под общ. ред. К. Королева]. – М. : ООО АСТ, 2003. – 603, [5] с.
71. Элиас Н. О происхождении цивилизаций. Социогенетические и психогенетические исследования [Текст] / Н. Элиас ; [пер. с англ. А.М Руткевич]. – М. ; СПб. : Универ., 2011. – 546 с.
72. Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей [Текст] / М. Шелер // Избранные произведения / [пер. с нем. А.В. Денежкина, А.Н. Малинкина, А.Ф. Филлипова]. – М. : Гносис, 1994. – С. 259–339.
73. Шеллер М. Положение человека в Космосе / М. Шеллер // Проблемы человека в западной философии. – М., 1988. – С. 31–95.
74. Шкепу М.О. Феноменология истории в трансформациях культуры : монография / М.О. Шкепу. – Київ : НАУ, 2005. – 359 с.
75. Юнг К.Г. Аналитическая психология и воспитание [Текст] / К.Г. Юнг; [пер. с нем. Д.В. Дмитриева] // Божественный ребенок. – М. : Олимп; АСТ-ЛТД, 1997. – С. 19–60.
76. Ясперс К. Философия. Кн. вторая. Просветление экзистенции [Текст] / К. Ясперс; [пер. с нем. А.К. Судакова]. – М. : Канон+ Реабилитация, 2012. – 448 с.

Додатковий

1. Болховітінова О.Ю. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України / О.Ю. Болховітінова, Л.Ю. Волощенко, Б.Є Кваснюк ; за ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка. – Київ : Фенікс, 2007. – 556 с.
2. Буряк П.Ю. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. посіб. / П.Ю. Буряк, О.Г. Гупало. – Київ : Хай-Тек Прес, 2007. – 336 с.
3. Дмитренко Н.В. Міждисциплінарність у сучасній науці: методологічні аспекти / Н.В. Дмитренко // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2010. – № 19. – С. 192–196.
4. Всемирная энциклопедия: Философия ХХ век / гл. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов. – М. : Харвест, Современный литератор, 2002. – 976 с.
5. Вандишев В.М. Філософія. Екскурс в історію вчень і понять : навч. посіб. / В.М. Вандишев. – Київ : Кондор, 2006. – 474 с.
6. Вавринчук М. Етнополітична безпека у системі національної безпеки України на етапі сучасного державотворення : монографія. – Київ : Правова єдність, 2009. – 311 с.

7. Добронравова И.С. Синергетика: становление нелинейного мышления / И.С. Добронравова. – Киев : Лыбидь, 1990. – 148 с.
8. Дзьобань О.П. Інформаційна безпека у проблемному полі соціокультурної реальності : монографія / О.П. Дзьобань. – Харків : Майдан, 2010. – 260 с.
9. История мировой культуры (мировых цивилизаций) : учеб. пособ. / под ред. Г.В. Драча. – Ростов н/Д : Феникс, 2010. – 533 с.
10. Кочубей Н.В. Синергетические концепты и нелинейные контексты : монография / Н.В. Кочубей. – Сумы : Ун-т. кн., 2009.– 236 с.
11. Козлова О.Г. Інноваційна культура: Сутнісні характеристики : монографія / О.Г. Козлова. – Суми : Сум. ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2007. – 140 с.
12. Кравченко О.О. Інноваційний розвиток та структурні зміни в економіці: дис. канд. екон. наук. : 08.00.01 / О.О. Кравченко. – Київ, 2011.
13. Лук'янець В.С. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури : монографія / В.С. Лук'янець. – Київ : Центр практ. філософії, 2000. – 304 с.
14. Ожеван М.А. Людський вимір науки та наукові «виміри» людини / М.А. Ожеван. – Київ, 1992. – 176 с.
15. Панарин А.С. Искушение глобализмом / А.С. Панарин. – М., 2000. – 378 с.
16. Понарина Н.Н. Глобализация: проблема влияния на культурную идентичность / Н.Н. Понарина // Общество: политика, экономика, право. – 2011. – № 3. – С. 28–33.
17. Пітерзе Я.Н. Глобалізація як гібридизація. / Я.Н. Пітерзе // Глобальні модерності. – Київ : Ніка-Центр, 2013.– С. 73–105.
18. Современная западная философия. Энциклопедический словарь / под ред. О. Хеффе, В.С. Малахова, В.П. Филатова при участии Т.А. Дмитриева. Ин-т философии. – М. : Культурная революция, 2009. – 392 с.
19. Сорос Дж. Криза глобального капіталізму (Відкрите суспільство під загрозою) : пер. з англ. / Дж. Сорос : пер. з англ. – Київ : Основи, 1999. – 259 с.
20. Стиглиц Дж. Непростая правда о глобализации / Дж. Стиглиц // Наук. світ. – 2004. – № 1. – С. 8–11.
21. Шевченко О.О. Інновації як пріоритетний напрям інвестування в трансформаційній економіці : дис. канд. екон. наук., спец: 08.00.01/ О.О. Шевченко. – Харків, 2008.
22. Шюц А. Структури життєсвіту / А. Шюц. – Київ : Укр. центр духовної культури, 2004. – 560 с.

23. Філософія : навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін., за ред. І.Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – Київ : Вікар, 2010.– 455 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
24. Філософія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / кол. авторів; за ред. Л.В. Губерського; худож.-оформлювач О.Д. Кононученко. – Харків : Фоліо, 2013.– 510 с.
25. Філософія політики: короткий енцикл. словник / авт.-упоряд. В.П. Андрущенко та ін. – Київ : Знання України, 2002. – 670 с.
26. Філософія як історія філософії: підручник / за заг. ред. В.І. Ярошовця. – Київ : Центр навч. літ., 2010. – 648 с.
27. Філософія: Хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – 2-ге вид., стер. – Київ : Знання, 2012. – 621 с.
28. Хабермас Ю. Понятие индивидуальности / Ю. Хабермас // Вопр. философии. – 1992. – № 32. – С. 28–41.
29. Философия для аспирантов : учеб. пособ. / В.П. Кохановский, Е.В. Золотухина, Т.Г. Лешкевич, Т.Б. Фатхи. – Изд. 2-е – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 448 с. (Серия «Высшее образование».)
30. Хілько М.І. Екологізація політики / М.І. Хілько. – Київ : Вадекс, 2014. – 344 с.
31. Чуйко В.Л. Когнітивізм як об'єкт когнітології / В.Л. Чуйко. – Ніжин : Міланік, 2007. – 148 с.
32. Шмерлина И.А. Древо познания: биологические корни человеческого понимания / И.А. Шмерлина, У. Матурана, Ф. Варела ; пер. с англ. Ю.А. Данилова. – М. : Прогресс-традиция, 2001. – 223 с.

Інтернет-ресурси

1. Велика бібліотека філософських текстів російською мовою. – Режим доступу : <http://www.philosophy.ru>
2. Бібліотека факультету філософії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Режим доступу : <http://www.philsci.univ.kiev.ua>
3. Посилання на філософські сайти та бібліотеки. – Режим доступу : <http://elenakosilova.narod.ru/l.html>
4. Словник термінів з філософії російською мовою. – Режим доступу : http://rw.web.ur.ru/ph_main.html
5. Центр практичної філософії. – Режим доступу : <http://www.uct.kiev.ua/~sofi/>
6. Сайт, присвячений Б.Спінозі та Е.В. Ільєнкову. – Режим доступу : <http://www.caute.net.ru>